

International Journal of Languages' Education and Teaching

ISSN: 2198 - 4999, GERMANY

December 2015, Volume 3, Issue 3, p. 352-364

THE HUMAN SPIRIT OF NATURA IN CENAP ŞAHABETTİN'S POEMS CENAP ŞAHABETTİN'İN ŞİİRLERİNDE TABİAT İNSAN RUHU İLİŞKİSİ

*Mustafa KARABULUT*¹

ABSTRACT

Nature is one of the most popular themes of literary works. Romance is like a nature getaway in space. Romanticism is reflected in the structure of melancholic nature. The classical understanding of nature poetry takes on a dynamic structure by the Tanzimat period, subject to change. Abdülhak Hamid Tarhan, takes direction from a philosophical nature. Rezaizade Mahmut Ekrem subject in nature, giving a different value to nature is looked upon an endless supply. Tevfik Fikret is an important resource for nature poet looks at his own temperament and nature. Cenap Şahabettin, not only the period of Servet-i Fünûn is also one of the important names of all Turkish poetry. It is shown that among the founders of Western influence Turkish poetry. Cenap; Tevfik Fikret and Halit Ziya Uşaklıgil with leading figures in the literature is from Servet-i Fünûn. Cenap, Muallim Naci the first poem, Abdülhakhamit and remains in effect Mahmut Ekrem Rezaizade. The poet to know the French poems During his years in Paris and influenced by Parnassian and symbolist poet. He is very interested in the Verlaine and Mallarmé's poem. Nature, an important place in the poetry Cenap Şahabettin. Imagine the feeling in his poems and established can not be seen with a subjective nature. Cenap Şahabettin, about the nature of poetry establishes a relationship between nature and the human spirit. He nature "soul of Universe" examines the expression. Cenap, "soul of Universe" with loads of features of the human soul to the existence in nature. His "soul-i universe" conception of religion is not mystical and metaphysical dimension. Cenap Şahabettin, the nature of this article, we will try to analyze the relationship between poetry the human spirit.

Key Words: Cenap Şahabettin, nature, human spirit, poem.

ÖZET

Tabiat, edebî eserlerin en çok işlenen temalarından biridir. Romantizmde tabiat adeta bir kaçış mekânıdır. Romantizmin melankolik yapısı tabiata da yansır. Klasik şiirdeki tabiat anlayışı Tanzimat döneminde değişime uğrayarak dinamik bir yapıya bürünür. Abdülhak Hâmid Tarhan, tabiata felsefi bir yönden ele alır. Rezaizade Mahmut Ekrem konu tabiata ayrı bir değer vererek tabiatta sonsuz bir kaynak gözüyle bakar. Tevfik Fikret için tabiat önemli bir kaynak olup şair tabiata kendi mizacından bakar. Cenap Şahabettin, sadece Servet-i Fünûn döneminin değil, aynı zamanda bütün Türk şiirinin önemli isimlerinden biridir. O, Batı etkisindeki Türk şiirinin kurucuları arasında gösterilir. Cenap; Tevfik Fikret ve Halit Ziya Uşaklıgil ile birlikte Servet-i Fünûn edebiyatının önde gelen isimlerindedir. Cenap, ilk şiirlerinde Muallim Naci, Abdülhak Hamit ve Rezaizade Mahmut Ekrem'in etkisinde kalır. Şair, Paris'te bulunduğu yıllarda Fransız şiirini yakından tanıy ve parnasyen ve sembolist şairlerin etkisinde kalır. O, Verlaine ve Mallarme'in şiirlerine büyük ilgi duyar. Tabiat, Cenap Şahabettin'in şiirlerinde önemli yer tutar. Onun şiirlerinde hayal ve hisle kurulmuş amamıyla sübjektif bir tabiat görülür. Cenap Şahabettin, tabiatla ilgili şiirlerinde insan ruhu ile tabiat arasında ilişki kurar. O, tabiatı "rûh-ı kâinat" ifadesiyle irdeler. Cenap, "rûh-ı kâinat" ile tabiattaki varlıklara insan ruhuna ait özellikler yükler. Onun "rûh-ı kâinat" anlayışı dini, mistik ve metafizik boyutta değildir. Bu makalede Cenap Şahabettin'in şiirlerindeki tabiat ile insan ruhu arasındaki ilişkiyi irdelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Cenap Şahabettin, tabiat, insan ruhu, şiir.

¹ Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adıyaman.
E-posta: mkarabulut@adiyaman.edu.tr

1. GİRİŞ

Tabiat, oldukça geniş bir ilham kaynağı olarak sanat ve edebiyat dünyasında en çok kullanılan unsurlardan biridir. Tabiatın en çok işlendiği akımların başında romantizm gelir. Romantikler eserlerinde tabiata ait varlıklara ağırlık verirler. “Onlar tabiatın güzelliği ve muhteşemliği karşısındaki hayranlıkları yanı sıra, tabiatı yeniden keşfederek, hayal gücünün de yardımıyla tabiatın ruhunu yakalamak isterler. Tabiatı adeta yeniden keşfeden romantikler, ona farklı anlamlar yüklerler” (Karabulut, 2013: 69). Romantikler, tabiatın gözle görünmeyen özünü, ruhunu yakalamaya onu yeniden yorumlamaya çalıştılar. “Zira onlara göre tabiat, insan gibi, mutlak mânâda iyidir; Tanrı'nın tapınağı, Tanrı'nın maddede vücut bulmuş bir örneğidir. Tabiatta kusursuz bir denge vardır ve tabiat çokluk ve çeşitlilikten oluşmuş tekliğiyle ahengin ta kendisidir. Sanatkâr tabiatı taklit ederken onun bu ilâhi güzelliği ve ahengini eserine aktarmalıdır.” (Çetişli, 2006: 76)

Romantizmin öncüsü ve en büyük temsilcilerinden biri olan J. J. Rousseau'nun *Julie yahut La Nouvelle Héloïse*, *Yalnız Gezenin Düşleri* ve *İtirafatlar* adlı eserlerinde tabiat en canlı biçimiyle yer alır. “Geniş tabiat tabloları edebî eserlere Rousseau ile girer. Tabiat duygusu zaman zaman romantiklerde medenî dünyadan kaçış şeklinde tezahür eder. Bu bazen kır hayatına sığınma şeklinde olurken, bazen de uzak ülkelere, özellikle de Doğu'ya gitme şeklinde karşımıza çıkar.” (Kefeli, 2007: 37) J. J. Rousseau'yu “Paul et Virginie” adlı romanıyla Bernardin de Saint-Pierre ile Chateaubriand ve Madame de Stael takib eder. Özellikle son iki sanatçı Romantizm'in bir akım haline gelmesinde önemli yere sahiptir. Ayrıca Victor Hugo, Lamartine, Byron, Goethe, Schiller vb. romantizmin önde gelen isimleri eserlerinde tabiata büyük önem vermişlerdir.

Romantik sanatçılar, eserlerinde genellikle melankolik (mal du siècle/asrın hastalığı) bir yapı gösterirler. Onların bu hüzünlü durumları “kaçış” temasını beraberinde getirir. Romantikler için tabiat, çoğu zaman bir sığınak olur. Şehir hayatının bunaltısından kurtulmak isteyen sanatçılar tabiata yönelirler.

Tanzimat dönemi Türk şiirinde Batı şiirinin de etkisiyle yeni bir tabiat algısı ortaya çıkar ve özellikle şiirin muhtevasında değişimler olur. Bu dönem şiirinde tabiat daha dinamik bir hal alır.

Abdülhak Hâmid Tarhan, duygu ve hayal bakımından Klasik şiirden uzaklaşarak Türk şiirinde tabiata yeni bir bakış açısı getirir. “Hâmid, ilk eseri ‘Belde’de tabiatı sathî boyutu ile ele alırken, ‘Sahra’ ile onu keşfetmiş, ‘Bunlar Odur’da ise bu keşif hayranlığa dönüşmüştür. Bir başka ifade ile Hâmid'in tabiat karşısındaki tavır değişiklikleri, onu tanıyıp farklı boyutları ile idrak edebildiği bir sürecin sonucunda ortaya çıkmıştır” (Erol, 2005: 200) O, Sahra şiir kitabı ile yeni Türk edebiyatında pastoral şiirin ilk örneklerini verir.

Abdülhak Hâmid'in modern Türk şiirine yeni bir bakış getirdiğini söyleyen Mehmet Kaplan, Hâmid'in *Sahra* adlı kitabı ve diğer eserleri ile tabiat hakkında küllî bir görüş getirdiğini; tabiatı felsefî bir düşünce konusu yaptığını ifade eder. (Kaplan, 1992: 314) Abdülhak Hâmid Tarhan'ın 1883'te Hindistan'a gidişinden sonra tabiat algısı güçlenir. Burada kaleme aldığı *Külbe-i İştîyâk*'ta tabiatı şöyle tasvir eder:

“Çemendir, bahrdır, kuh-sârdır, subh-ı rebiidir.
Bu yerlerde doğan bir şâir olmak pek tabiidir.” (Tarhan, 1999: 133)

Şair burada, çemendir, denizdir, dağdır, ilkbahar sabahıdır, bu yerlerde doğanların bir şair olması pek tabiidir diyerek tabiata büyük bir hayranlıkla bakar ve bu tabiat güzellikleri karşısında şair olmanın doğal bir durum olduğunu ifade eder. Hâmid’in tabiata dıştan çok içten bakmayı tercih eder. “Hâmid, tabiata bakarken, onun dış görünüşünden ziyade, iç ve arkası ile ilgileniyor, düşünce, duygu ve hayalleri ile fizik âlemi aşarak metafizik âleme geçiyordu.” (Kaplan, 1992: 99). Abdülhak

Recaizade Mahmut Ekrem, tabiatı sonsuz bir kaynak olarak algılayarak Ekrem, *Takdir-i Elhân*’da, “Zerrâttan şümûsa kadar her güzel şey şiidir.” der. Ona göre tabiat, sanatkârın en büyük öğreticisidir. Bu bakımdan *Takdir-i Elhân*’da, “Hepimiz tabiatın acemi birer şâkirdiyiz.” der. “Şâir, ancak tabiatı taklide çalışmakla yükselebilir. Fakat onu tıpatıp taklit etmek imkânsızdır.” (Akyüz, 1985: 84)

Orhan Okay, tabiatın gerçek anlamda ilk defa Ekrem’in şiirleriyle edebiyatımıza girdiğini söyler. Okay, Ekrem’in şiirlerinde tabiatın derinliksiz, sathî, hatta biraz da çocuksu birtakım tasvirlerden ibaret olduğunu söyler. Ona göre, Ekrem ölüm karşısında hissi bir tavır takınmaktan daha fazla derinliğe gidemez. Okay, Ekrem’in *Yakacıkta Akşamdan Sonra Bir Mezar Âlemi* ve birkaç şiirinde tabiatın nisbî derinleşmesi ve ölüm üzerine felsefî düşünce kırıntılarının dikkati çektiğini belirtir (Okay, 2005: 130). Recaizâde Mahmut Ekrem’in tabiat anlayışı ölüm teması ile birleşince ortaya melankolik bir tabiat manzarası oluşur. Onun şiirlerindeki hüznün ve acının temelinde çocukları Piraye, Emced, Nijad’ın ölümünü görmüş olması vardır. Bu bakımdan şiirlerinde ölümü hatırlatan tabiat manzaralarına sıkça rastlanır. Ekrem’in zihnini en çok meşgul eden tabiat olayı ölüm düşüncesidir. (Karabulut, 2013: 75)

Mehmet Kaplan, Servet-i Fünun neslinin tabiat karşısındaki tavrını iki maddede açıklar: “1. Servet-i Fünûn şairi tabiata bu cepheden baktığı zaman, gördüğü renk, şekil, aydınlık ve gölgeli gerçekçi bir ressam gibi tespitte çalışır, fakat bu merhalede fazla kalmaz. 2. Tabiatı daha çok kendi ruhunun bir aynası olarak görür. Tasvir ettiği manzaranın içine mutlaka kendini, rüyasını, hülyasını ve arzusunu yerleştirir. Böyle hallerde tabiat, realitesini kaybeder; hayali bir şey olur.” (Kaplan, 1993: 56-57)

Servet-i Fünun şiirinin en önemli şairlerinden Tefik Fikret ve Cenap Şahabettin, Servet-i Fünûn şiirinin olduğu kadar modern Türk şiirinin de öncüleri arasındadır. Her iki şair bu dönemin şiir yönünü şekillendirir. Fikret ve Cenap, şiir anlayışlarında birçok hususta ortak özelliklere sahip olsalar da bazı konularda az çok farklılıklar gösterirler. İki şair arasında gerek psikolojik yapıdaki farklılık gerekse başka nedenlerden dolayı melankolik anlamda önemli farklar bulunur. (Karabulut, 2015: 508)

Tefik Fikret sadece edebiyat alanında değil, mûsikî ve resim ile de meşgul olmuştur. Tabiatı önemli bir kaynak olarak gören Fikret, resim ve fotoğraf altına şiir yazma geleneğinin başarılı örneklerini vermiştir. Fikret’in tabiata geniş yer verdiği şiirlerinden bazılarını şöyle belirtmek

mümkündür: *Beyaz Yelken, Bir Levha, Âşiyâne-i Lal, Bir Tablo, Salıncakta, Yağmur, Baharda, Yeşil Yurt, Mâ'î Deniz, Âveng-i Şühûr, Bir Ân-ı Huzûr, Berf-i Zerrin, Perî-i Hazan* vb.

“Mai Deniz”, Fikret’in en güzel tabiat şiirlerinden olup şair burada tabiatı seyretmekle beraber, onun muhayyilesinde deniz farklı bir varlık haline gelir:

*“Sâf ü râkit... Hani akşamki tegayyür heyecân?
Bir çocuk rûhu kadar pür-nisyân,
Bir çocuk rûhu kadar şimdi münevver, lekesiz,
Uyuyor mâî deniz.*

*Ben bütün bir gecelik cûşîş-i ahzânımla,
O hayâlât-ı perişânımla
Müteşekkî, lâ'im,
Karşıdan safvet-i mahmûrunu seyretmedeyim...*

*Yok, bulandırmasın âlûde-i zulmet bu nazar
Rûh-i mâ'sûmunu, ey mâî deniz;
Âh, lâkin ne zarar;
Ben bu gözlerle mükedder, âciz
Sana baktıkça teselli bulurum, aldanırım,
Mâî bir göz elem-i kalbime ağlar sanırım...” (Fikret, 2005: 204-205)*

(Saf ve sakin... Hani akşamki değişme, heyecan? Bir çocuk ruhu kadar unutkan, bir çocuk ruhu kadar şimdi parlak, lekesiz, uyuyor mavi deniz. Ben bütün bir gecelik hüznlerimin coşkusuyla, o perişan hayallerimle şikâyetçi, çekiştiren, karşıdan mahmur saflığını seyretmedeyim... Yok, bulandırmasın karanlık bulaşıklığını bu bakış, masum ruhunu, ey mavi deniz; ah ama ne zarar; ben bu gözlerle kederli, aciz, sana baktıkça teselli bulurum, aldanırım; mavi bir göz kalbimin elemine ağlar sanırım...)

Şair, yukarıdaki dizelerde bir çocuk ruhu kadar unutkan, parlak, lekesiz, uyuyan mavi denizin kendisine acıdığını ifade eder. Mehmet Kaplan, şiirin son bölümünde denizin bilinç dışında anneyi temsil ettiğini ifade eder. (Kaplan, 1993: 124) “Bu şiir, 1899’da yani şairin huzursuzluğunun ve kötürmserliğinin doruk noktasında yazılmıştır. Geceleri uyuyamayan, perişan hayaller içinde ne yapacağını bilemeyen, adeta insan olduğundan utanan şair, sabah vakti ‘bir çocuk ruhu kadar münevver, lekesiz, uyuyan mai denizi’ seyrederken, onun kendisine acıdığını zanneder ve denizde en çok özlediği şeyi, ‘safvet ve masumiyet’i bulur. Şuur-altı psikolojisine göre anneyi temsil eden deniz, şairin ızdıraplarına katılan ve onu teselli eden bir varlık olarak gözüktür.” (Kaplan, 1986: 20)

Tevfik Fikret’in tabiat konulu şiirlerinde yer yer melankolik bir yapı gösterir. “Hazan Yaprakları” ve “Evrâk-ı Siyâh”ı buna örnek vermek mümkündür. Şairin tabiat konulu diğer şiirlerini şöyle sıralayabiliriz: “Yağmur”, “Berf-i Zerrîn”, “Krizantem”, “Peri-i Hazân” “Akşam”, “Ufk-ı Hilâl”.

Ayrıca Fikret, François Coppeé'nin *Les Mois* (Aylar) adlı şiirinden esinlenerek kaleme aldığı *Âveng-i Şühûr*'da, mart ayından başlayarak yılın on iki ayını tasvir ederken tabiata dair unsurlara da geniş yer verir. "O, tabiatı âdeta renklendiren bir şiir tarzını Türk edebiyatına kazandırmak ister." (Bulduker, 2011: 397)

2. YÖNTEM

Bu makalede öncelikle tabiat izleğinin edebî akımlarda ve yeni Türk şiirinde kullanımına kısaca değindikten sonra Cenap Şahabettin'in şiirlerindeki tabiat insan ruhu ilişkisine bakılacak. Cenap Şahabettin'in şiirleri ağırlıkta olacağından metin merkezli bir yöntem tercih edilmiştir.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Cenap Şahabettin'in Tabiat Algısı ve Ruh-ı Kâinat Anlayışı

Cenap Şahabettin'in şiirlerinde geniş bir tabiat vardır. O, birçok şiirinde psikolojik yapısını ifade etmek için anlatmak için tabiatı yararlanır. Cenap, tabiat ile insan ruhu arasında bir bağ kurmaya çalışır. O, insan ile kâinat arasında bir "ruh-i kâinat" olduğunu düşünür. "Ruh-ı kâinat" anlayışı tasavvufta ve mistizmde asıl inanç olduğu halde Cenap'ta mistik ve tasavvufî anlamda yer almaz. Cenap bunu genel olarak geniş bir hayal ve imge dünyası oluşturmak, kelime oyunları yapmak ve yeni hayaller bulmak için tasavvur eder. Cenap'ta tabiat Fikret'inkinden biraz farklı olarak, manzaranın tasvirini yapmaktan ziyade, âlemin izlenimlerini sunmak ister. Biraz, Divan edebiyatında olduğu gibi gerçek tabiatı koparılmış, mecazlar ve hayallerle süslenmiş, mehtapla aydınlatılmış, renklerle döşenmiş manzaralar çizmiştir. Onun şiirlerinde renkli, ışıklı bir düğün bahçesini andıran bu tabiatın bir ruhu vardır. Toprağın hayal kurması, ağaçların rüya görmesi, kuşların ilkbahar günlerini araması gibi. (Kabaklı, 1994: 207)

Cenap, "Tabiat Karşısında Şâir" adlı yazısında Türk edebiyatında tabiata gereken önemin verilmediğini tabiatın derinlemesine modern edebiyat ile özellikle Edebiyat-ı Cedide'nin bu ihtiyacı giderdiğini ifade eder. (Kılıçlı, 2007: 16) Cenap, "Kâinat haricinde bir insan tasavvuru hayâl-i ma'dûm olduğu gibi sâye-i muhitten âzâde bir edebiyat tahayyülü de endişe-i muhaldir. Herkes kalbinin sadâ-yı iştihakını nasıl iştirirse zembere-i tuyûr ve velvele-i rümûdu da öylece iştir, nasıl ruhunda bir nûr-ı ümidin tulû'unu görürse ufukta ziyâ-yı sabahın işrâkını da öylece görür." (Enginün, Kerman, 2011: 505)

Cenap Şahabettin'in tabiat izleğini ağırlıkta işlediği şiirlerinin bir kısmını şöyle sıralamak mümkündür: *Temâşâ-yı Hazân*, *Temâşâ-yı Leyâl*, *Yakazât-ı Leyliye*, *Elhân-ı Hazân*, *Makdem-i Yâr*, *Elhân-ı Şitâ*, *Terâne-i Sabâh*, *Leyali Zâhire*, *Aks-i Mah*, *Meşcere-i Saadet*, *Ab ü Ziya*, *Terane-i Mehtab*, *Mâh-ı Nısfü'l-Leyl*, *Ta'iyin-i Metâlib*, *Son Arzû*, *Leyâl-i Zâhire*, *Aks-i Mâh*, *Meşcere-i Saadet*, *Âb u Ziyâ*, *Son Arzu*, *Müjde-i Bahâr*, *Deniz Kenarında*, *Riyâh-ı Mesâ*, *Likâ-yı Hazân vb.*

“**Mürg-i Siyâh**”, Cenap’ın kaleme aldığı bu ilk alegorik manzume olup modern Türk şiirinin alegorik tasvirlerle yüklü şiirleri içerisinde önemli yere sahiptir. Siyah kuş anlamına gelen bu şiirde, ağaçtan düşerek sert bir kayaya çarpmış, canı acımış ve uçmak istediği halde meçhul bir el tarafından olduğu yerden kalkmasının önlediği zavallı bir kuş tasvir edilir.

Şiirin son kısmında şair kuşa adını sorduğunda, “*Nâmım benim ey bî-haber, kalb-i mükedderdir; / Bana âlâm-ı cân-sûzumla mahvolmak mukadderdir!*” (Şahabettin, 2011: 82). cevabını alır. Kuş, isminin kederli kalp olduğunu ve kaderinin can yakan elemeleriyle mahvolmak olduğunu söyler. “Şair, son beyitte alegorisinin tefsirini yapar: Bu kuş yeryüzünde feryat eyleyen her şâirin bir ‘tercüman-ı ruh’udur.” (Kaplan, 1992: 396) Şair bu dizelerde insan ruhu ile tabiattaki bir varlık (kuş) arasında “ruh-i kâinat” halini ortaya koyar.

“**Nısfü'l-Leyl**” başlıklı şiirde şair gece ve karanlığı, tabiatı örten yönüyle irdeler. Şiirin ilk dizelerinde, “*Ey zulemât ey zulemât-ı leyal, / Ey ser-i bâlîn siyâh-ı hayâl, / Derdimi at ka'r-ı siyeh-fâmına! / Rûhumu al sadr-ı dil-ârâmına!*” (Şahabettin, 2011: 84) diyen şair, karanlıklara seslenerek ey hayalin siyah yastığının ucu, derdimi siyah derinliklerine at, ruhumu gönül dinlendiren göğsüne al, der. Daha sonra karanlıkların nâmını, “melül insanların gönlü” ve yorgunların teselli bulduğu yer olarak niteleryerek tabiat ile insan ruhu arasında ilişki kurar:

*“Dense revadır dil-i ehl-i melâl
Ey şeb-i târîk, senin nâmına!
Sende bulur tesliyet ehl-i kelâl,
Derdini meczzeyyip âlâmına!”* (Şahabettin, 2011: 84)

Cenap Şahabettin, “**Benim Kalbim**” adlı şiirinin ilk kısmında şair, “*Bir civân bir siyah meşcerenin / En karanlık yerinde yatmıştı; / Başını bir garib şeb-perenin / Zill-ı şeb-rengine uzatmıştı.*” (Şahabettin, 2011: 89) diyerek bir gencin ıstırap içinde başını garip bir yarasanın zill-ı şeb-rengine uzattığını, bu kişinin sarı yüzündeki uçukluktan sonbahar yaprağı bile ürktüğünü ifade eder: “*Rûy-ı zerdindeki uçukluktan / Mütehâşî olurdu berg-i hazân.*” (Şahabettin, 2011: 89). Cenap, onun dudağında donukluk olup sinesine adeta hançer saplandığını dile getirir: “*Leb-i zarındaki donukluktan / Lâl ü hayran kalırdı hep mürgân! / Sînesinde hâlîde bir hançer / Sallanırdı teneffüs ettikçe;*” (Şahabettin, 2011: 89). Durum öylesine trajiktir ki, taş ve toprak onun nefes alışını işittikçe merhamet ile titremektedir: “*Rahm ile titreşirdi hâk ü hacir / Onun enfâsını işittikçe!*” (Şahabettin, 2011: 89). Şair, şiirin sonunda gökyüzüne “*Kimdir âyâ bu hasta muğber?*” (Şahabettin, 2011: 89). diyerek bu dargın hastanın kim olduğunu sorar. Gökyüzünden, “*Gördüğün dil-şikeste-i takdîr / Bil, senin kalb-i nâ-ümîdindir; / Öyle takdir eder ki Rabb-ı Kadîr / Ebedî hastadır dil-i şâir!*” (Şahabettin, 2011: 89). cevabı gelir. Bu şiirde de şair tabiat ile insan ruhu arasında bir bağ “ruh-i kâinat” anlayışını ortaya koyar.

“**Berg-i Hazân**” adlı şiirde sonbaharda dalından ayrılarak taze bahçeler görmek amacıyla dolaşan bir yaprağın trajik hikâyesi anlatılır. “Bu yaprak adeta tabiat âlemine ait bir Don Juan haleti ruhiyesiyle dalları kıran bir rüzgârın başka bir yerlerde kendisine tâze bir gülbahçesi hazırladığını zanneder ve bu sebeple rüzgârın önüne katılıp bir zaman havalarda seyredir,

ancak her yerde gam dolu başka bir âleme rastlar; sonunda arza düşünce, ‘âgûş-ı hâk-i sevdâ’ya düştüğünü anlar.” (Akay, 1998: 66)

Şair, burada yere düşen yaprakla birlikte kendi hayal ve ümitlerinin parçalanıp yok oluşunu dile getirir. O, sonbaharda dalından kopup başka bahçelere giden yaprağı kendi serseri gönlüne benzeterek insan ruhu ile tabiat arasında bağlantı kurar.

Şiirin ikinci kısmında, “Sandı kim sarsar-ı gusûn-efken / Başka bir yerde eylemiş ihzâr / Ona mahsus taze bir gülşen.” (Şahabettin, 2011: 96) diyen şair, yaprağın, dallar kıran fırtınanın, ona özel taze bir gül bahçesi hazırladığını zannettiğini söyler. İstekleri gerçekleşmeyen, yere düşen ve ümitsiz kalan yaprak büyük bir keder içerisindedir:

*“En sonunda düşünce gabrâya
Dedi: -Eyyâh, bu ümmîd ile ben
Düştüm âgûş-ı hâk-i sevdâya!”* (Şahabettin, 2011: 96)

Şiirin son kısmında anlatıcı-ben, başıboş dolaşan yaprak ile kendi dünyası arasında benzerlik kurar ve yaprak imgesiyle aslında kendi trajedisini anlatmak istediğini söyler:

*“Kıldın âvâre sevgilim beni sen
Ben de şimdi misâl-i berg-i hazân
Geçerim bir hevesle her yerden.*

*Seni gördüm de ey perî, gönlüm
Düştü bir âşıkâne ümmîde
Tâ ebed kaldı serseri gönlüm”* (Şahabettin, 2011: 96)

Şair, sevgilisine seslenerek onun kendisini avare ettiğini, kendisinin de güz yaprağı gibi hevesle yer yerden geçeceğini, gönlünün âşıkane bir ümide düştüğünü, gönlünün sonsuza kadar başıboş kaldığını ifade eder.

“**Terâne-i Mehtâb**” başlıklı şiirde şair, tabiattaki varlıklara insanî özellikler yükleyerek canlı bir tabiat tasviri yapar: “Artık uyan ey mâh, / Ey mâh-ı dil-ârâm, / Zirâ geçiyor, âh! / Sâât-i semen-fâm!” (Şahabettin, 2011:115) dizelerinde “ay” teşhis edilir. Şiirin diğer kısımlarında da bu teşhisler devam eder. “Ezhâr-ı pür-âver, / Ezhâr-ı hayâlât / Ezhâr ile eyler / Mahfice mülâkât (Şahabettin, 2011: 116) dizelerinde hayal dolu çiçeklerin ruhlarla gizlice görüştüğü ifade edilerek tabiatta insan ruhuna benzer bir durum olduğu düşüncesini ortaya koyar.

“**Makdem-i Yâr**” başlıklı şiirde Cenap, tabiatı yine insana ait özelliklerle kişileştirerek tabiat insan ruhu arasında yakınlık kurar. Şiirin ilk dizelerinde, “Pervâne-i zerrin gibi her zühre-i zerrîn / Titreirdi zümür-rüd-geh-i lertzân-ı çemende; / Çağlardı leb-i sîm-i hıyâbân-ı semende / Bir çeşme-i billûr ile bir cûy-i bilûrin;” (Şahabettin, 2011: 117) diyen anlatıcı-ben, “titreyen çimenlik” ve “yaseminli yolun gümüşten dudağı” ifadeleriyle adeta ruhu olan bir tabiat tablosu çizer. Şair, “Âhû ile şeb-perre vü evrâk ile ezhâr / Nâgâh fısıl-daştı leb-i âb-ı revânda:” (Şahabettin, 2011: 117) sözleriyle, ceylan ile yarasa, yapraklarla çiçeklerin akarsuyun dudağında fısıl-daştığını söyleyerek tabiattaki varlıklarla insan ruhu arasında ilişki kurar.

“**Mâh-ı Nısfü'l-Leyl**” adlı şiirinde şair şiirin ilk kısmında “*Sîne-i leyl*” ve “*Bir siyeh gölge, bir menâm-ı girân*” (C.Ş.B.Ş., s.132) diyerek gece, siyah gölge ve ağır uykudan bahseder ve gecenin karanlığının eşyaya, tabiata ve kendi iç dünyasına yansıdığını söyler:

*“Bütün eşyâ zalâm içinde nihân,
Bütün eşyâ garîk-i samt u sükûn;
Cevf-i yeldâda, bî-fütûr derûn,
Sade bir zulmet eyliyor nabazân!...”* (Şahabettin, 2011: 132)

Tabiat ile insan ruhu arasındaki ilişkinin anlatıldığı şiirlerden biri de “**Temâşâ-yı Hazân**”dır. Ahmet Haşim’in, “Türkçede ilk hakiki tabiat şiiri, ilk sonbahar şiiri” dediği bu şiirde melâlden bahsedilmesine rağmen, bu melâlin veremli kız melâli değil, güneşin soğumasıyla bütün tabiata yansıyan zeval ve bitkinliğin, zayıflığın manzaralarından oluşan durgun suların, toprağın, ağaçların, yerin ve havanın melâli olduğunu ifade eder. (Haşim, 2004: 39) Şiirde anlatıcı-ben, iç dünyasındaki duyguları bir sonbahar tasviri ile dile getirir.

Şiirin ilk dizelerinde, “*Gel bugün de, sükût ile güzelim / İhtizâr-ı hazânı seyredim:*” (Şahabettin, 2011: 151) diyen şair, sonbaharın can çekişmekte olduğunu söyleyerek teşhis yapar. Şiirin öznesi sonra, “*Ey benim, ey hazân-likâ güzelim*” sözleriyle onu sonbahar yüzlü olarak niteleyerek tabiata ait bir unsuru insana yansıtır.

Bu şiirde karamsar (pesimist) bir tabiat yer alır: “*Elem-i arza iştirâk edelim; / Mevsimin kâinat-ı ye’sinde / Olalım biz de bir gam-ı zinde...*” (Şahabettin, 2011: 151) Bu dizelerde acı çeken dünya, mevsimin üzüntülü âlemi ve insanın yaşayan bir ıstırap haline gelme isteği dile getirilir. Şiirin öznesi, tabiatın zayıflıktan diz çöktüğünü söyleyerek, buradaki ruh halini gizli bir hıçkırık ve sessiz bir rica ile ifade eder: (Karabulut, 2013: 86)

*“Za’f ile diz çöken tabiâten
Yükselir bir fecî’ vaz’-ı duâ
Gizli bir şehka, bir sükût-ı recâ.”* (Şahabettin, 2011: 151)

Cenap, kendisinin asıl mesleğinin doktorluk olmasından dolayı birçok şiirinde tabiata bir doktorun bakış açısıyla yaklaşır:

*“Sevgilim, dinle, işte bâd-ı hazân
Müteverrim misâli öksürüyor,
Hem de bir öksürük ki çok sürüyor.”* (Şahabettin, 2011: 152)

Şiirde anlatıcı-ben, rüzgârın müteverrim olduğunu, yani veremli gibi öksürdüğünü ifade ettikten sonra, “*Kâinât oldu sanki ser-tâ-ser / Bir büyük hastahâne-i etfâl, / Öyle bir yer ki pür-hurûş-ı suâl.*” (Şahabettin, 2011: 152) diyerek, kâinatı hastahaneye benzetir.

Şair sonraki dizelerde “*Bâd-ı pür-va’d-i nevbahârı eder / Bir enîn-i elîm ile tekzîb / Öksüren, inleyen şu bâd-ı ratîb. / Sar’a-i ihtizâr içinde gusûn / Çırpınır, çarpınır, kırar, kırılır; / Bâd-ı nâlâna haykırır, darılır...*” (Şahabettin, 2011: 152) diyerek öksüren, inleyen ve rutubetli rüzgârın güzellikler vadeden ilkbahar rüzgârını yalanladığını, ağaç filizlerinin sara hastası gibi can çekişip çırpındığını söyler.

Şiirin sonraki kısımlarında da tabiattaki marazi durum devam eder. Şiir boyunca tabiat trajik bir mekân olarak tasvir edilir:

*“Yıkılan lânelerle birlikte
Dökülür âb ü hâke yapraklar;
Na’s-ı evrâk ile dolar laklar.*

*Rûhu bâzû-yı bâd-ı hâlikte,
Ömr-i nâçîzi gam-zedâ-yı ziyâ’
Dökülür berg-i mürde, lâl-i vedâ’...”* (Şahabettin, 2011: 152)

Yukarıdaki dizelerde geçen “na’s-ı evrâk” (yaprak cenazesi) ve “berg-i mürde” (ölmüş yaprak) ifadeleri, bireyin ruh halinin tabiata yansıyışını ortaya koyar.

Şair, daha sonra “Dağların sîne-i hazininde, / Nevbahârın hayât-ı dil-rîşi / Düşünür zahm-ı arza tefrişi... / Bir küçük katre şebnem-i mâtem / Mevsimin her yerinde lertzandır / Her taraf gizli yaşla giryândır...” (Şahabettin, 2011: 153) diyerek tabiatı, dağların hazin göğsü, ilkbaharın yaralı gönlü ve matem çiği ile ifade eder. Burada “gizli yaşlarla ağlayan” bir tabiat ile karşılaşırız.

“**Temâşâ-yı Leyâl**”da Cenap Şahabettin dış dünyanın kendi psikolojisi üzerindeki etkilerini dile getirerek, insan ruhu ile tabiat arasında bir ilişki kurar. “*Bir dumandan kefenle cism-i cihan, / Kalıyor ka’r-ı leyl içinde nihan...*” (Şahabettin, 2011: 150) dizelerinde şair, kâinatın bedeninin dumandan bir kefenle örtülerek, gecenin derinliği içinde gizlendiğini ifade eder.

Şair, daha sonra “*Bu hiyâbân-ı târ ü nâimde / camlar üstünde resmeder ancak / dest-i şeb şu’leden birer zanbak...*” (Şahabettin, 2011: 150) diyerek tabiatı karanlık bir manzara çizer.

*“Her şey artık bu dem tanışılmaz olur:
Rûy-i eşyâya gölgeler, sisler
Bir tecâhül nikâbı ferş eyler.*

*Gecenin tûde-i bahârından
Süzülen bir sükût-i tenhâyî
Doldurur hep hâyat-ı eşyâyı.”* (Şahabettin, 2011: 151)

Şair, ruh halinin yansıması olarak kasvetli bir manzara çizer. “*Âh, bak sevgilim bu zulmette / Ne kadar cüssesiz kalır insân, / Bizi gûyâ ezer bu leyl-i girân,*” (Şahabettin, 2011: 151) dizelerinde insan bu karanlık tabiat içinde küçük ve değersiz kalarak ağır gece altında ezilmektedir.

Şiirin sonraki kısımlarında, “*Bu karanlık leyâl-i kasvette / Öyle hisseyleriz ki güyâ biz / Ebediyetle rû-be-rû geliriz.*” (Şahabettin, 2011: 151) denilerek, karanlık ve kasvetli gecede, adeta sonsuzlukla yüz yüze gelindiği dile getirilir. Şair daha sonra, “*Bu zalâm-ı hamûş içinde*

hayal / Mütেকallis, melûl ü ducret-ver / Varlığından da ıstibâh eyler." (Şahabettin, 2011: 151)diyerek, hayalin bile susup kasıldığını, hüznü ve sıkıntılı bir şekilde kendi varlığından bile şüphe ettiğini söyler.

Şair, sonraki dizelerde gecenin kederli halini sevgilisine yansıtır: "*Sevgilim...gölge, her taraf gölge; / Sana da düştü reng-i ye'si şebini, / Gölgeledi senin de reng-i lebin; / Sen bile başladın görülmemeğe.*" (Şahabettin, 2011: 151) gecenin üzüntülü gölgesinin sevgilisinin de üzerine düştüğünü, onun dudağının renginin de gölgelediğini söyler. Karanlık o kadar artar ki, artık sevgili bile görülmez olur. "Şair, *Temâşâ-yı Leyâl*'de suskun geceyi seyrederken dilsiz karanlıklarda her şeyin görünmez oluşuyla, ebediyeti düşünür; kendini aciz hissetmekten ümitsizliğe kapılır, sevgilinin de karanlığın gölgesiyle örtünmeye başladığını fark eder." (Bulduker, 2011: 384)

"**Yakazât-ı Leyliye**" müzikalite ve ahnek yönlerinden Elhân-ı Şitâ'ya benzer. Cenap, bu şiirde insan ruhu ile tabiat arasında ilişki kurar. Şiirde yine sevgiliye tabiatla baş başa kalma daveti söz konusudur. Şair şiirin ilk kısmında, "*Gel bu akşam da ser-be-ser güzelim, / İhtizâzât-ı leyli dinleyelim.*" (Şahabettin, 2011: 155) diyerek, sevgiliyle gecenin titreyişini izlemek istediğini söyler. Gecenin titreyişi ifadesiyle şair tabiata insana dair bir özellik vererek teşhis yapar.

*"Tâ uzaklarda işte bir piyano,
Tâze parmakların temâsiyle
Ağlıyor bir hazan hevâsiyle.*

*Dinle ey yârim işte ağlayan o
Gecenin ka'r-ı pür-sükûnunda,
Zulmet-i ebkemin derûnunda.*" (Şahabettin, 2011: 155)

Şair, "zulmet-i ebkem" yani dilsiz karanlık diyerek tabiatı karanlık ve sessiz bir mekân olarak tasvir eder ve kendi ruhu ile tabiat arasında ilişki kurar.

*"Gâh olur, bir figân-ı tîz-heves;
Bütün a'sâb'ı kâinatı gerer;
Kalb-i hâbide-i cihân titrer.*

*Sonra bir şehka-i bükâ olarak
Düşer âgûş-i leyl-i târike
Çalışır rûh-ı samtı tahrîke..."* (Şahabettin, 2011: 155)

Şair, "arzunun yüksek feryadı, kâinatın sınırlarının gerilmesi ve dünyanın uyumuş kalbinin titremesi, terk edilmiş gecenin kucağı ve susmuş ruh" ifadeleri ile marazi bir tabiat manzarası çizer. Cenap daha sonra öksürük, yok olup gitme, inlemeden bahsederek bu hastalıklı durumu ortaya koyar. Şiirin sonraki kısımlarında "boş nağmeler, kekemelik ve peltek ezgiler ve tereddütlü feryat musikisi"nden söz edilir: "*Bu nevâzişli, nazlı, boş negamât, / Bu rekâket, bu lüknet-i elhân, / Bu tereddütlü mûsikî-i figân,*" (Şahabettin, 2011: 156) Şair, "Bu yarım

cümleler, yarım kelimât, / Belki leyl-i hamûşa yalvarıyor, / Belki bir tûf-i tesliyet arıyor.” (Şahabettin, 2011: 156) dizeleriyle bir yarım kalmışlıktan ve susmuş geceye yalvarıştan söz eder.

Cenap, şiirin son kısmında bir kadının çaldığı piyanonun sesini duyar ve onu ruhunda hisseder: *“Tâ uzaklarda işte bir piyano: / Onu bî-şüphe bir kadın çalıyor, / Mûsikîden cevâb-ı ye’s alıyor... / Dinle ey rûhum işte ağlayan o...”* (Şahabettin, 2011: 156)

“**Elhan-ı Şitâ**”, Cenap Şahabettin’in en tanınmış şiirlerinin başında gelmekte olup şairin olduğu kadar Servet-i Fünûn’un da şiir anlayışını geniş ölçüde yansıtır. Servet-i Fünûn şairleri renk, musiki, resim ve harekete önem vererek, daha çok tabiatın dış görünüşünü ele alırlar. (Karabulut, 2013: 93) “Cenap, tabiatta insan ruhuna benzer bir “rûh-i kâinat” olduğunu farz eder. Fakat onlar, kendi iç âlemlerini ve tabiatta bulunan ruhu da, dış dünya gibi plastik, gözle görünür bir hale koyarlar.” (Kaplan, 1994: 99)

“Elhan-ı Şitâ”da şiirde şair tabiat unsurlarına insana ait özellikler vererek tabiat insan ruhu arasında yakınlık kurar. Şiirin ilk kısımlarındaki *“Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş; / Eşini gâib eyleyen bir kuş / gibi kar / Geçen eyyâm-ı nevbaharı arar...”* (Şahabettin, 2011: 153) dizelerinde “beyaz lerze” ve Karların, eşini kaybeden bir kuş gibi, geçen ilkbahar günlerini aramasında karlara tabiata ve insana ait özellikler yükler. Cenap daha sonra, *“Ey uçarken düşüp ölen kelebek, / Bir beyaz rîşe-i cenâh-ı melek”* (Şahabettin, 2011: 153) dizelerinde karları, uçarken düşüp ölen kelebeğe ve bir melek kanadının beyaz püskülüne/saçığına benzetir. Cenap, kar yağışı gibi bir tabiat olayını imgesel bağlamda canlı bir varlığın cenazesine benzetir:

*“Sen açarken çiçekler üstünde
Ufacık bir çiçekli yelpâze,
Nâ’sın üstünde şimdi ey mürde
Başladı parça parça pervâze
karlar*

Ki semâdan düşer düşer ağlar!” (Şahabettin, 2011: 153)

Şair, karları daha sonra küçücük, ser-sefid (beyaz başlı) baykuşlara benzetir: *“Küçücük, ser-sefid baykuşlar; / gibi kar / Sizi dallarda, lânelerde arar /Gittiniz, gittiniz siz ey mürgân, / Şimdi boş kaldı serteser yuvalar;”* (Şahabettin, 2011: 154)

Cenap, daha sonra kendi iç dünyasındaki kaybolan saadet günlerini anlatırken tabiattaki varlıklara insana ait özellikler verir: *“Yuvalarda -yetîm-i bî-efgân!- / Son kalan mâi tüyleri kovalar / karlar / Ki havada uçar uçar ağlar!”* (Şahabettin, 2011: 154) “Kış, manzaraya hâkim olan bir kader veya bir Tanrı gibi tasvir olunuyor. Dest-i şitâ, dest-i kerem, dest-i sema terkipleri trajik bir duygu uyandırıyorlar.” (Kaplan, 1994: 105)

Şair daha sonra gökyüzüne seslenerek *“Destinde ey semâ-yı şitâ tûde tûdedir / Berg-i semen, cenâh-ı kebûter, sehâb-ı ter... / Dök ey semâ -revân-ı tabiat gunûdedir;- / Hâk-i siyâhın üstüne sâfi şükûfeler!”* (Şahabettin, 2011: 154) dizelerinde ey kış göğü, senin elinde yasemin yaprağı, güvercin kanadı, sabah bulutu yığın yığındır, ey gök akan tabiat uykudadır, kara toprağın üstüne katışksız/saf/bembeyaz çiçekleri dök der. Şair daha sonra, *“Her şahsâr şimdi -ne yaprak, ne bir çiçek!- / Bir tûde-i zilâl ü siyeh-reng ü nâ-ümîd... / Ey dest-i âsmân-ı şitâ, durma,*

durma, çek / Her şâhsârın üstüne bir sût-re-i sefid!" (Şahabettin, 2011: 154) diyerek, tabiatı "yapraksız", "çiçeksiz", "siyahlık" ve "ümitsizlik yığını" sözleriyle tasvir eder. Şair daha sonra teşhis yaparak kış semasından, böyle çiçeksiz ve yapraksız ağaçların üzerine beyaz örtü çekmesini ister.

Şair şiirin sonunda gökyüzüne seslenerek, ey göğün eli, ey cömertliğin eli, kışın eli, kara toprak üstüne, bahar çiçeklerinin yerine beyaz kar'ı, kuşların nağmelerinin yerine ümidin sessizlik ve suskunluğunu dökmesini ister:

*"Dök hâk-i siyâh üstüne, ey dest-i semâ dök.
Ey dest-i semâ, dest-i kerem, dest-i şitâ dök:
Ezhâr-ı bahârın yerine berf-i sefid;
Elhân-ı tuyûrun yerine samt-ı ümîdi."* (Şahabettin, 2011: 154)

"Elhan-ı Şitâ" adlı şiirde Cenap, kış mevsiminde kar yağışını müzikal bir şekilde anlatır. "Onda kış mevsiminin soğuğundan, fırtınalarına, kar yağışının hayatı olumsuz etkileyişine dair bir işaret yoktur. Şair bir sabah tablosunu resmeder gibi bir kış tablosu çizmiştir." (Kolcu, 2008: 164)

4. SONUÇ

Tabiat, Türk edebiyatının her döneminde en çok ele alınan temalardan biridir. Modern Türk şiirinde, özellikle Servet-i Fünûn döneminde, tabiata sadece dış görünüşüyle değil insan psikolojisi de gözetilerek bakılır. Batı edebiyatında, genellikle sembolist şairlerde görülen maddeye ve eşyaya ruh ve can verme anlayışı, Türk edebiyatında Servet-i Fünûn döneminde özellikle Cenap Şahabettin ve Tevfik Fikret'te kendini gösterir. Cenap Şahabettin, "ruh-ı kâinat" diye ifade ettiği tabiat anlayışıyla, tabiattaki varlıklara insani özellikler verir.

Cenap Şahabettin'in tabiat temini ön plana çıkardığı bazı şiirleri şunlardır: Temâşâ-yı Hazân, Temâşâ-yı Leyâl, Yakazât-ı Leyliye, Elhân-ı Hazân, Makdem-i Yâr, Elhân-ı Şitâ, Terâne-i Sabâh, Leyali Zâhire, Aks-i Mah, Meşcere-i Saadet, Ab ü Ziya, Terane-i Mehtab, Mâh-ı Nısfü'l-Leyl, Ta'iyin-i Metâlib, Son Arzû, Leyâl-i Zâhire, Aks-i Mâh, Meşcere-i Saadet, Âb u Ziyâ, Son Arzu, Müjde-i Bahâr, Deniz Kenarında, Riyâh-ı Mesâ, Likâ-yı Hazân vb. Görülüyor ki, Cenap Şahabettin'in şiir dünyasında tabiat geniş yer tutmaktadır.

Cenap, birçok şiirinde psikolojik durumunu ortaya koymak için tabiattaki varlıkları kullanır ve tabiat ile insan ruhu arasında bir bağ kurmak ister. Şairin tabiat ağırlıklı şiirlerinin en önemli özelliği, tabiatın şairin ruhunu dinlendireceği mekânlar olması, tabiat ile insan ruhu arasında bir ilişki olduğunu algılaması ve bunu müzikalite ile kaleme almasıdır.

KAYNAKÇA

- Akay, H. (1998), *Cenab Şahabeddin'in şiirleri üzerine stilistik bir araştırma*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Akyüz, K. (1985). *Batı tesirinde Türk şiiri antolojisi*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Bulduker, G. (2011). Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'in şiirlerinde "aşk ve tabiat" anlayışı. *Uluslararası Hakemli Akademik Sosyal Bilimler Dergisi*, Temmuz-Ağustos-Eylül 2011, Sayı:1, Cilt:1.
- Çetişli, İ. (2006). *Batı edebiyatında edebî akımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Enginün, İ., Kerman, Z. (2011). *Yeni Türk edebiyatı metinleri-3 nesir 1*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Erol, A. (2005). Tabiat karşısında iki şair: Abdülhak Hamid Tarhan-Alıkul Osmonov. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: V, Sayı 2.
- Fikret, T. (2005). *Rübâb-ı şikeste*. (Haz: Abdullah Uçman, Hasan Akay), İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Haşim, A. (2004). *Bütün eserleri 3, gurabahâne-i laklakan-diğer yazıları*. (Hazırlayan: İnci Enginün-Zeynep Kerman), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kabaklı, A. (1994). *Türk edebiyatı*. Cilt: 3, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kaplan, M. (1994). *Şiir tahlilleri-1*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M. (1986). *Tevfik Fikret*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,
- Kaplan, M. (1993). *Tevfik Fikret, devir-şahsiyet-eser*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M. (1992). *Türk edebiyatı üzerine araştırmalar-1*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karabulut, M. (2013). *Cenap Şahabettin şiiri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karabulut, M. (2015). Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'in şiirlerinde melankoli. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/2 Winter 2015, p. 507-520, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7687>.
- Kefeli, E. (2007). *Metinlerle batı edebiyatı akımları*. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Kılıçlı, E. (2007). *Servet-i fûnûn ve ikinci yeni şiirinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Kolcu, A. İ. (2008). *Servet-i fûnûn edebiyatı*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Okay, O. (2005). *Batılılaşma devri Türk edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Şahabettin, C. (2011). *Cenap Şahabettin'in bütün şiirleri*. (Hazırlayanlar: Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, Necat Birinci, Abdullah Uçman), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tarhan, A. H. (1999). *Bütün şiirleri-3*. (Hazırlayan: İnci Enginün), İstanbul: Dergâh Yay.